

TỪ CÁCH TIẾP CẬN TÊN CÚNG COM

Phan Trường Nghị

Tên Cúng com hay tên Hèm, đây là cách người Việt gọi Thụy hiệu (諡號) của người mất. Khi cúng giỗ người mất, phải khấn vái bằng tên này, không khấn bằng tên Húy.

Tên Húy là tên kiêng cử, tên tục đặt hồi nhỏ. Khi lớn lên có con, vì kiêng cử nên ngày xưa người đó được gọi bằng tên của con, như “Cha thằng X”, hoặc “Mẹ thằng X”. Dân gian còn đơn giản gọi là “Cha X”, hoặc “Mẹ X”.

“Thường dân” ngày xưa là dân không đi học, chỉ có tên Húy không có tên Tự (tên chữ) được đặt khi học chữ thánh hiền. Nên khi mất, tên Cúng com của họ không lấy Tự (cho Nam) hoặc Hiệu (cho Nữ) như người có học được, phải lấy thằng tên Húy mà đặt tên Cúng com. Phổ biến vậy, nên Tự điển ngày nay cho rằng tên Húy là tên Cúng com (sic)!

Cách tiếp cận ngôn ngữ thời nay cũng vậy, “Ngân hàng máu” hoặc “Ngân hàng đề thi” được sử dụng tràn lan, mà không nghĩ rằng dùng như vậy là góp phần làm thiếu trong sáng tiếng Việt! “Ngân hàng máu” là dịch từ thuật ngữ khoa học “blood bank”. Dịch không sai, nhưng với Việt ngữ: Ngân hàng là chỗ giao dịch tiền bạc, sao không tiếp cận ngữ nghĩa khác: Ngân hàng còn là nơi lưu trữ!? Phải vay mượn tiếng nước ngoài, tiếp cận ngôn ngữ nước ngoài để diễn đạt, làm ngôn ngữ của mình loạn cả lên. Nghĩ đến ngày trước, tiêu đề những tác phẩm được chuyển Việt ngữ: For Whom the Bell Tolls của Hemingway thành “Chuông Nguyện Hồn Ai”, Terre des Hommes của Saint-Exupéry thành “Cõi Người Ta”... sao mà tài tình quá! “Vô Gia Đình” nghe có chiều sâu hơn là “Không Gia Đình”...

Cách tiếp cận lịch sử nay cũng lắm điều. Lịch sử là của quá khứ, sự kiện lịch sử hay nhân vật lịch sử được ghi chép lại không phải của hiện tại. Người đời nay lại đánh giá quá khứ bằng cảm xúc hiện tại của mình. Đời nay tiếp cận lịch sử bằng cảm xúc mà không phải bằng “sự thật lịch sử”!

Tiếp cận lịch sử và đánh giá lịch sử là “thiên chức” của người cầm bút. Người cầm bút tiếp cận lịch sử phải tuân thủ “phương pháp sử học”, phải sưu tập đầy đủ tư liệu, và phải cặn kẽ khảo chứng lại tư liệu. Có vậy mới gần gũi, tiêm cận

được “sự thật” của quá khứ, Có vậy cảm xúc mới không thiên lệch về cực đoan nào mà đánh giá lịch sử. Người cầm bút “tiệm cận” được với quá khứ phải bằng luận chứng.

Người xưa cầm bút viết sử như những vị của Quốc sử quán triều Nguyễn, đọc lại các bộ Thực Lục, Khâm Định Việt Sử... không thấy họ tung hô suy tôn hay nặng lời dè bĩu nào. Đây là điều đáng để suy gẫm. Suy tôn hay dè bĩu lịch sử là cảm xúc của người đời sau đọc sử. Mà cảm xúc của con người biến đổi theo từng sát na, cảm xúc lúc này có thể là của ta, nhưng trong tích tắc cũng có thể là ta đang bị dẫn dắt.

Viết đến đây, chợt nhìn lại ngòi bút của mình. May là nó vẫn còn gầy guộc, không phùng mang trợn mắt như Kiếm kích đao thương. Nhưng dù sao đi nữa, mượn lời của người đi trước nói để an ủi lấy mình vậy: “Con người (có phải) là cây sậy biết suy tư”!

Phan Trường Nghị

Pascal, tác giả của câu: “L'homme n'est qu'un roseau, le plus faible de la nature; mais c'est un roseau pensant”